

ՄԱՐԳԱՐԷԻՅ ԳՐԳԵՐԻ ՀԵՏԵՐԸ

ԵՂԵԼԻ ՊԼՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՁ:

Եղիշէի և մարգարէից գրքերի համեմատութիւնը մի երկրորդ ազատաց կարող է ծառայել այն կարծիքին թէ նա՝ Եղիշէն, իւր պատմութիւնը գրելու ժամանակ ոչ թէ գիտաւորեալ ծրագրով այս կամ այն հեղինակն է աչքի առաջ ունեցել և նրանից առանց անունը տալու օգտուել է, յարմարցնելով դէպքեր ու անձինք մի նորակերտ պատմութեան համար, այլ գրել է իւր պատմութիւնը ինչպէս որ ինքը տեսել ու լսել է ոչ ի կարծ ընդոստուցեալ և ոչ ի լուր գարթուցեալ այլ ինքն անձամբ անդէն ի տեղեւոյն պատահելով:

Դուքէ սրա դէմ առարկուի թէ այնքան շատ նմանութիւններ ու կտորներ կան Մակարայեցոց գրքի մէջ, և այն էլ բառական նոյնութեամբ, որ ականջից մեզ այդպիսի եզրակացութեան է տանում: Սակայն մենք աւելին կասենք. մարգարէից գրքերի համեմատութիւնը ցոյց է տալիս որ Եղիշէն դոցանից ևս օգտուել է թէև աւելի նուազ չափով—որը մեզ տեղիք է տալիս նոյնպիսի եզրակացութեան հանդերձ: Բայց թէ մէկի և թէ միւսի համեմատութեան նմանութիւնների մէջ բոլորովին այլ բան պիտի տեսնել և այլ կերպ բացատրել:

Եղիշէն այնքան հմուտ է ս. գրքին, այնքան իւրացրել է նրա լեզուն ու իմաստները, որ երբ միևնոյն երևոյթը պատահաբար կրկնուում է նոյնութեամբ կամ նմանութեան մի քանի կողմերով իւր պատմութեան շարադրութեան ժամանակ, պատմիչը փոխանակ նոր ձև փնտռելու՝ առանց վարանելու արտայայտում է իւր միտքն արդէն պատրաստի յարմար դարձուածով:

Իսկ երբ պատրաստի իմաստն այն զեղեցիկութիւնն ու օյժը չունի, նա իրր հմուտ և մեծ ոճարան՝ նախադասութիւնը շրջում յեղեցեալ է մինչև որ իւր ոճի բարձրութեանն է հասցնում—ինչպէս տեսանք այդ երևոյթը Փիլոնից առած իմաստները մէջ բերելու ժամանակ—ապա թէ հիշուում է իւր

պատմութեան մէջ: Եւ այս շատ բնական է. միզանից իւրաքանչիւրը ճիշտ նոյն կզանակով է վարուում երբ իւր կարգացածից ու լսածից՝ վերցնում է շատ ոճեր, դարձուածների նկարագրութեան ձևեր, պատկերներ և գործ է ածում իւր խօսքի ու գրութեան մէջ, միշտ իւր սեփական ոճի զոյնն ու ձեւը տալով փոխ առածներին:

Եւ իսկ աւելի բնորոշ կերպով երևում է հետևեալ օրինակներից.

Եղ. Ի Ե Ե *

1. Ի զեղ կեանք բան մարգարէին ի վերայ նորա այրաւի, առ քաղցի իւրում չբռնեցի և կերպից զճախարհոյցն իւր և մի յագնացի մարդ առեալով զմարմինն իւր զարկաւ իւրաց:

Երես 13. Յեղ. Ա.

Նաւայ. Գ. Թ. — 20.

2. Թէպէտ արկ ի նստաթաղաւորն զձեռն իւր խառնութեամբ և զբազումս կայաւ և շարժարեաց և զհետապուստ մահաւորս աստուկեաց:

409. Յեղ. Գ.

Նաւայ. Ե. 25.

3. Ես եմ, ես եմ, ի ողորմեանն նոյն միշտ յաւիտեանս: ոչ ամէն զփոստ իմ այլում, ե ոչ զքաղութիւնս իմ զբռնեցի:

205. Յեղ. Ե.

Նա. Ի Գ. 25. Ի Բ. 8.

4. Որ զօրէն ազաւ երկոյ չբռնէին ի մէջ ծաղկաբեր լեռնաց բնկեցան ի բոցակէզ աշխարհն արեւելոյց: և նոց նեղութեան և շուր կարտառնաց խառնարարեցին:

5. Նաեւ ի բազում աստեղացն չօղաւ և ի ճաճել բազմախառն նեղակոյց բրնձ յերջնուստ աշտգին հրաճութեանք եւ այլին: և բազում վերաբեր յերկիր անկեալ գիտեալ խաղալին:

220 — 221. Յեղ. Զ.

Սրբան բնկաներ և աղիքն քաղաքէին լսել զմիշտ բնկելոցն, զթաւաղալոր խաղալ օղալ վերաբացն:

224. Յեղ. Զ.

6. ... բնկ և ճեղի վարէին դարս և զկանայս և բազում աղալք զքաղի հարեալ բնկեցան յանոյ ճանապարհաց:

149. Յեղ. Գ.

6. Ն. զաղալս նորա զքաղի հարցին ի սկզբան ճանապարհաց: ... Նաւում. Գ. 10.

* Ընտիր մատենագիրք—Նոյն թ. 1895.

* Միևնոյն իմաստը կրկնուած թ. 21, 25. Եւն.

7. Ամենայն ազգ և լեզուք որ են ընդ իմով իշխանու գեամբ դադարեցնին յիւրաքանչիւր մայր օրինաց և միայնայ եկեայեն յերկրագոյն թիւն արեգական... Ջայս առեղով քարոզ կարգայր ի մեծի կարուանին...

55. Յեղ. Բ.

8. Տիկնայք փոփկասունք Հայոց աշխարհին որ զբողոքեալք և զգոհեալք էին յիւրաքանչիւր պատեհաւանս հաւնապաշտ թու և հետի երթային 585. Ը.

9. Ի նախնեաց ունիքք սոփորութիւն աստուածատուր պատուիրանաւ ազօթս առնել ի վերայ կենաց Թագաւորի և անձանքն ի յերկրէ յԱստուծոյ վասն երկայն ժամանակաց դորա... զի ի դորս յերկար խաղաղութեան և մեք առաջութեամբ և Աստուածպաշտութեամբ կատարեսցուք զկեանս մերս

34. Բ.

40. Ասացի այսպէս աստուածք որ զերկինս և զերկրի ոչ արարին կորեցեն ի ներքոյ երկնից և ապա զմեզան ի բաց արեւակցի

557. Ը.

44. Եւ զայս լսելով Թագաւորին բորբոքեցաւ իբրեւ զհուր ի հնոցին Բարեկոնի... Յայն ժամ եկել զբոլոր բարկութիւնս սրբաւորութեան յայն իրանէի

25. Ա.

Նմանութեան մի կտոր էլ Յորի գրքից. —

Երկիւղ արտաքնոց և արհաւիրք ի ներքնոց անդադար ի վերայ հասանեն. ցանկան մահու յառաջ քան զժամանակն և ոչ գտանեն և քաղաւոր են որ փարեն և խնդրեն և խնդալից լինեն յորժամ գտանեն

208. Ե.

Հարկաւ միայն վերեւ բերած 11 հաստեւածները չեն որով ամփոփուում են Եղիշէի և մարգարէից զբերի նման կէտերը. դրանք միայն խոշոր առաջին անգամից աչքի զարնող կտորներն են. երկրորդ եւրորդ ընթերցմունքը կը կրկնապատկէր կեանքապատկէր զրանց թիւը

7. Եւ քարոզ կարգայր դորսութեամբ և ասէր

Դանիէլ. Դ. 4.

8. Որ ի դերկս զբողոքեալք և զգոհեալք էին զերկս արկեալ ազգեաց թաթաւեալ թաւէին

Երմ. Ագր. Դ. 5.

Եւ ազօթս արարեք ի վերայ դորս առ Տէր. զի ի գոցա խաղաղութեան և եղիցի քեզ ի խաղաղութիւն

Երմ. ԺԲ. 49.

40. Այսպէս աստուածք ցնտաւ աստուածք որ զերկինս և զերկրի ոչ արարին կորեցեն յերկրէ և ի ներքոյ երկնիցս

Երմ. Ժ. 44.

44. Եկեղ զսրամոլութիւն բարկութեան իբրայ և բորբոքեցայ հուր ի Սրան

Երմ. Ե. 4.

Եսկ ընդէր տուեալ իշէ անձանց զառնացելոց լոյս և կեանս ցաւազնեւոց հոգւովք. որ ցանկան մահու և ոչ հասանեն փորեն իբրեւ զգանձ և խնդայից լինեն եթէ գտանեն

Յովք. Գ. 20—22.

Այսանց աւելորդ ճիշ համարում յիշել այն մանր մանր բազմութիւն նմանութիւններ որ ընթերցողի ուշաք իբր արդէն Եղիշէի մէջ պատահած հատուկատրներ՝ զրաւում են. բայց այնպիսի մի նոր կամ նման ձեով ու դարձուածով որ մարդ զժուարանում է նրանց տեղը գտնել և մէկ մէկ ցոյց տալ. Շատերից մի քանիսը զնենք այստեղ. «Ոչ կարծ դատեսցի և ոչ ըստ խօսից դատապարտեսցի. (Ես. ԺԱ. 3): «Ամենքին ջնասն իբրեւ զհնոց փառեալ. — «Ոչ որ էր ի նոցա որ կարգայր. (Ովս. Է. 7): «Պատմեցի ձեզ որ ինչ անցք անցելոց իցեն. (Եր. Խ. 22): «Զի ինչ կրկնեսցի ամենայն ծունր և խոտտոյան լիցի ամենայն լեզու. (Ես. ԽԵ. 25): «Հեղից զսրամոլութիւն բարկութեան ի վերայ նորա. (Եզկ. ԺԴ. 9): Մերժեցան ցաւք և տրամոթիւնք և հեծութիւնք. (Ե. ԼԵ. 10). Եւնի և ինչ

Այսպիսի և աւելի մանր ու աննկատելի օրինակներ շատ շատ են. — Հետաքրքրուողը թող համեմատէ այս մի քանիսը Եղիշէի հետեւեալ կէտերի հետ կարգով. — Երես. 28, 29, 97, 206 և ինչ:

Եթէ ճշմարիտ է այն տեսութիւնն որ լեզուն ոճը ինչպէս որոշ անհատի նոյնպէս և յայտնի դարեւրջանի յատուկ կնիքն է կրում իւր վերայ, եթէ այն ևս հաստատ է որ յետագայ դարերի հեղինակը որքան էլ ձգնի անցեալ շրջանի լեզուն գործածել մասամբ միայն կյաջողի նրան որովհետեւ նա իւր դարի որդին է՝ լեզուով և զապափարով այն ժամանակ շատ պիտի զժուարանայ այն բանասերներ որոք որոնք ձգնում են Եղիշէն Ը. դարուց էլ յետոյ զրաժ տարացուցանել. Որովհետեւ ս. Գրքի այն լեզուն որ շատ քիչ տարբերութեամբ տիրող է մակարայեցւոց և Երայ զբերից մինչև Եզեկիէյ այնքան նման է Եղիշէի լեզուին. — Թէ ընդհանուր քերականական կանոններով թէ բառերի և դարձուածների մասնաւոր նմանութեամբ. — որ դրանց թարգմանողներն և Եղիշէի մի զսրոյցի անձինք լինելը անկասկածելի է դարձնում միայն շատ սուր աչք և մանրազնին զխողովութիւնք պիտի կարողանան նրանց տարբերութիւնները և առանձնայատկութիւնները իբր անհատական կնիք՝ որոշելու Եւ որովհետեւ ս. Գրքի յիշեալ մասերի թարգմանութիւնը դեռ ոչ որ չէ փորձել Ե. դարից իջնցնել հօթներորդ կամ ութերորդ դարերի հետեւաբար Եղիշէի վերաբերութեամբ ևս այդ փորձը շատ զօրեղ ապացոյցների կարօտ պիտի լինի զեռ ևս:

Ս. Բ.